

Ár 2018, föstudaginn 31. ágúst, er fundur haldinn í úrskurðarnefnd um viðskipti við fjármálafyrirtæki.

Mætt eru: Auður Inga Ingvarsdóttir, formaður, Geir Arnar Marelsson, Hrannar Már Gunnarsson, Fura Sóley Hjálmarsdóttir og Unnur Erla Jónsdóttir.

Fyrir er tekið **mál nr. 48/2017**:

M sóknaraðili
gegn
F fjármálafyrirtæki

og kveðinn upp svohljóðandi

ú r s k u r ð u r :

I.

Málsmeðferð.

Málsaðilar eru M, hér eftir nefndur sóknaraðili, annars vegar og F hér eftir nefndur varnaraðili, hins vegar.

Málið barst úrskurðarnefndinni 30. október 2017, með kvörtun sóknaraðila, dags. sama dag. Með tölvupósti nefndarinnar 30. október 2017, var kvörtunin send varnaraðila og honum gefinn kostur á að tjá sig um hana og skýra sjónarmið sín. Svör varnaraðila bárust með bréfi dags. 30. nóvember 2017. Var bréfið sent sóknaraðila, með tölvupósti nefndarinnar 1. desember 2017 og honum gefinn kostur á að koma á framfæri athugasemdum sínum. Athugasemdir sóknaraðila bárust með bréfi, dags. 25. apríl 2018.

Málið var tekið fyrir á fundi nefndarinnar 22. júní, 17., 24. og 31. ágúst 2017.

II.

Málsatvik.

Þann 13. júlí 2004 gaf sóknaraðili út veðskuldabréf í erlendum myntum til forvera varnaraðila að fjárhæð 53.400 USD, 52.600 CHF, 77.800 EUR, og 2.317.000 JPY. Skuldabréfið var í tryggt með veði í fasteigninni H og skyldi endurgreiðast á 15 árum. Skuldabréfið bar LIBOR-vexti auk 1,30% fasts vaxtaálags. Samkvæmt efni skuldabréfsins var vaxtaálag þess breytilegt og hafði lánveitandi rétt til að breyta því þann 8. ágúst 2009 og síðan á 5 ára fresti eftir það. Lánveitandanum bar þó að tilkynna skuldara um fyrirhugaða breytingu á vaxtaálagi bréfsins með 30 daga fyrirvara.

Veðskuldabréfinu var myntbreytt 18. júlí 2007 og skilmálum þess breytt 17. nóvember 2008, 14. desember 2009 og 25. maí 2010. Með skilmálabreytingunni þann 17. nóvember 2008 var kveðið á um að lánveitandi mætti breyta vaxtaálagi skuldabréfsins árlega, í stað þess að það væri heimilt á 5 ára fresti. Þar að auki var sammuningsbundinn fyrirvari skuldara vegna fyrirhugaðar vaxtabreytingar lánveitanda stytur niður í 15 bankadaga.

Þann 14. október 2013 tilkynnti varnaraðila sóknaraðila um hækkun vaxtaálags skuldabréfsins um 3,6%, sú breyting tók gildi 24. október sama ár. Þann 10. desember 2013 tilkynnti varnaraðili sóknaraðila um lækkun á föstu vaxtaálagi skuldabréfsins um 0,9%, sú breyting tók gildi afturvirk og gildi frá 8. nóvember 2013. Þann 28. janúar 2015 sendi lögmaður sóknaraðila bréf til varnaraðila þar sem framangreindum vaxtahækkunum var mótmælt og óskað var eftir að vextirnir yrðu lækkaðar að nýju. Varnaraðili svaraði bréfi lögmanns sóknaraðila með tölvupósti þann 30. janúar 2015 þar sem beiðni hans um vaxtalækkun var hafnað. Þann 17. ágúst 2015 tilkynnti varnaraðili

sóknaraðila aftur um breytingu á vaxtaálagi skuldabréfsins, var vaxtaálagið þá hækkað um 2%. Sú breyting tók gildi þann 8. nóvember 2015. Eftir breytingu vaxtakjara skuldabréfsins þann 8. nóvember 2015 ber veðskuldabréfið 6% vaxtaálag.

III.

Umkvörtunarefni.

Sóknaraðili krefst „leiðréttingar v/ hækkunar vaxtaálags sem var 1,3% og var hækkad í 6% án rökfærslu“. Sóknaraðili krefst einnig lækkunar á höfuðstóli skuldabréfsins. Í viðbótarathugasemdum sóknaraðila, sem bárust með bréfi dagsettu 25. apríl 2018, kom fram nánari skýring á kröfum hans. Samkvæmt því krefst sóknaraðili að vaxtaálag umrædds skuldabréfs verði fast 1,3% og jafnframt að viðurkennt verði að varnaraðila hafi verið óheimilt skv. lögum að breyta vaxtakjörum skuldabréfsins. Til vara krefst sóknaraðili að fallist verði á að hann sé óbundinn af skilmálabreytingu varnaraðila sem heimilaði varnaraðila að breyta hinu fasta vaxtaálagi skuldabréfsins. Til þrautavara krefst sóknaraðili að hann sé með öllu óbundinn af þeim vaxtabreytingum sem varnaraðili tilkynnti sóknaraðila án tilskilins fyrirvara.

Sóknaraðili vísar til þess að hann hafi undirritað skilmálabreytingu á umræddu skuldabréfi í þeirri trú að hún myndi gera honum auðveldara með að standa skil á greiðslum af bréfinu en í raun hafi hún orðið til þess að greiðslubyrði hans af láninu margfaldaðist. Sóknaraðili bendir einnig á að skilmálabreytingin hafi gefið varnaraðila mun frjálsari hendur varðandi endurskoðun vaxtakjara skuldabréfsins en hvergi kom fram í skilmálabreytingunni né í tilkynningunum frá varnaraðila um hækkun vaxtaálags rökstuðningur eða skýringar á ástæðum vaxtahækkana. Þar að auki vísar sóknaraðili til þess að í hinu upprunalega skuldabréfi er tekið fram að sóknaraðili skuli greiða fast vaxtaálag, þetta gaf sóknaraðila tilefni til að halda að vaxtaálagið væri óbreytilegt og er ákvæðið því villandi fyrir viðskiptavinum.

Sóknaraðili telur að það samræmist ekki reglum um góða viðskiptahætti að lánveitandi hækki einhliða vexti skuldabréfs án þess að tilefni slíkrar hækkunar sé tilgreint. Í því samhengi vísar sóknaraðili í dóm Hæstaréttar nr. 623/2016. Að mati sóknaraðila hefði varnaraðili átt að upplýsa sóknaraðila, strax í upphafi viðskipta, við hvaða aðstæður vextir á skuldabréfi hans geti breyst. Því til stuðnings vísast sérstaklega til 19. gr. laga um fjármálafyrirtæki nr. 161/2002 þar sem fjallað er um góða viðskiptahætti og venjur. Einnig vísar sóknaraðili til 2. tl. 4. gr. reglna Fjármálaeftirlitsins nr. 672/2017 þar sem fram kemur að fjármálafyrirtæki skuli tryggja að viðskiptavinum séu veittar allar nauðsynlegar upplýsingar er varða viðskiptasambandið, bæði á meðan á sambandinu stendur og eftir að því lýkur. Að sama skapi vísar sóknaraðili til 5. tl. 4. gr. framangreindra reglna sem fjalla um skyldur fjármálafyrirtækis til að veita viðskiptavinum viðeigandi ráðgjöf.

Sóknaraðili vísar til þess að tvær fyrri breytingar á vaxtaálagi skuldabréfsins, frá 14. október og 10. desember 2013, uppfylltu ekki þau skilyrði sem varnaraðili áskildi sjálfur um að tilkynning um breytingu á vöxtum yrði að berast lántaka með 15 daga fyrirvara. Af þeim sökum falli þær sjálfkrafa úr gildi og ofgreiddir vextir skuli ganga inn á höfuðstól skuldabréfsins. Sóknaraðili heldur einnig fram að hækkun vaxtaálags á skuldabréfi frá 1,3% í 6% á umræddu tímabili sé algjörlega úr hófi og án tilefnis.

Með vísan til alls framangreinds telur sóknaraðili ákvæði veðskuldabréfsins og skilmálabreytingarinnar frá 17. nóvember 2008 ósanngjarna í skilningi 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningagerð, umboð og ógilda löggæringa. Sóknaraðili vísar sérstaklega til ákvæðis í 2. mgr. 36. gr. samningalaga þar sem kemur fram að við mat á því hvort samningur sé ósanngjarn, skuli líta til efni samnings, stöðu samningsaðila, atvika við samningsgerðina og atvika sem síðar komu til. Í þessu samhengi bendir sóknaraðili á að

töluverður aðstöðumunur hafi verið á samningsaðilum við gerð lánasamningsins þar sem varnaraðili er fjármálafyrirtæki en sóknaraðili er góðgerðarfélag sem rekið er án hagnaðarsjónarmiða. Að lokum bendir sóknaraðili á að hann samþykkti skilmálabreytingu skuldabréfsins þann 17. nóvember 2008 sér til hagsbóta vegna hækkandi gengis þeirra gjaldmiðla sem lánið byggðist á en varnaraðili þurrkaði út allar slíkar hagsbætur með umræddum vaxtahækkunum.

IV.

Athugasemdir varnaraðila.

Varnaraðili krefst þess að málinu verði vísað frá nefndinni. Til vara krefst varnaraðili að öllum kröfum sóknaraðila verði hafnað.

Varnaraðili bendir á að í upprunalegu kröfugerð sóknaraðila fer hann fram á lækkun höfuðstóls skuldabréfsins og lækkun á vöxtum skuldabréfsins án þess að tilgreina nákvæmlega upphæð þeirrar lækkunar sem hann krefst. Varnaraðili telur því kröfu sóknaraðila svo óskýra að vísa eigi henni frá nefndinni á grundvelli e-liðar 6. gr. samþykktu úrskurðarnefndarinnar.

Hvað varðar varakröfu varnaraðila þá er ekki fallist á það af hans hálfu að hækkun vaxtaálags skuldabréfsins hafi verið ólögmæt eða óhófleg. Varnaraðili vísar til þess að vaxtahækkunin byggði á skýrum skilmálum skuldabréfsins og ákvæðum skilmálabreytingarinnar sem sóknaraðili undirritaði þann 17. nóvember 2008. Breytingunni á skilmálum skuldabréfsins var ætlað að stemma stigu við sveiflukenndu vaxtaumhverfi sambærilegra lána á umræddum tíma. Varnaraðili bendir á að breytingar á vaxtaálagi skuldabréfsins voru í samræmi við kjör sambærilegra lána á þeim tímum sem endurskoðun fór fram. Varnaraðili telur því að hækkun vaxtaálagsins hafi verið lögmæt og innan eðlilegra marka. Hvað varðar lögmæti lánsins þá vísar varnaraðili til þess að umrætt skuldabréf hefur verið metið lögmætt erlent lán í ljósi dómaframkvæmdar Hæstaréttar í dómum nr. 50/2012 og 524/2011.

Hvað varðar málsástæðu sóknaraðila um að varnaraðili hafi eignast kröfuna á hendur sóknaraðila á 30-50% virði höfuðstóls kröfunnar þá er þeirri fullyrðingu mótmælt og alfarið hafnað af hálfu varnaraðila. Varnaraðili bendir á að sóknaraðili hafi ekki fært fram neinar sönnur né gögn sem styðja við þá fullyrðingu og þar að auki sér varnaraðili ekki að slíkt gæti haft áhrif á skuldbindingu sóknaraðila samkvæmt skuldabréfinu.

Að lokum telur varnaraðili ekkert hafa komið fram í máli sóknaraðila sem sýnir fram á að varnaraðili hafi ekki sýnt af sér góða viðskiptahætti eða vönduð vinnubrögð í samræmi við gildandi meginreglur og lög nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki.

V.

Niðurstaða.

Ágreiningur aðila lýtur að hækkun á vaxtaálagi skuldabréfs sem gefið var út af sóknaraðila til forvera varnaraðila þann 13. júlí 2004.

Sóknaraðili gerði á fyrri stigum almenna kröfu um höfuðstólslækkun en á síðari stigum féll hann frá þeirri kröfu og krefst þess aðallega að vaxtaálag skuldabréfsins verði lækkað niður í 1,3% eins og hinn upprunalegi samningur kvað á um. Varnaraðili krefst aðallega frávísunar, en til vara að öllum kröfum sóknaraðila verði hafnað.

Ekki verður fallist á frávísunarkröfu varnaraðila enda tók hún til upprunalegrar kröfugerðar sóknaraðila varðandi almenna höfuðstólslækkun. Að mati nefndarinnar er aðalkrafa sóknaraðila um lækkun vaxtaálags til samræmis við upprunalegan samning aðila skýr og auðskiljanleg og því tæk til úrskurðar. Af þeirri ástæðu verður ekki fallist á

með varnaraðila að vísa máli þessu frá nefndinni á grundvelli e-liðar 6. gr. samþykktar úrskurðarnefndarinnar.

Aðalkrafa sóknaraðila er því sú að ógilda beri hækkun á vaxtaálagi í samræmi við skilmálabreytingu sem sóknaraðili skrifaði undir þann 17. nóvember 2008 þar sem hún sé ósanngjörn í skilningi 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggjerna. Samkvæmt orðalagi ákvæðis um heimild til hækkunar á vaxtaálagi í umræddu skuldabréfi eru engar hömlur á því hversu langt lánveitandi má ganga við hækkun vaxtaálags bréfsins. Sé skuldari ósáttur við hækkunina virðist eina úrræði hans að greiða upp lánið. Er hins vegar í umræddum skilmálum að finna heimild til handa skuldara til uppgreiðslu skuldabréfsins án sérstaks uppgreiðslugjalds sætti hann sig ekki við ákvörðun lánveitanda um hækkun vaxtaálags.

Þegar meta þarf hvort aðili geti borið fyrir sig 36. gr. laga nr. 7/1936 um samningsgerð, umboð og ógilda löggjerna og hvort samningur sé óhóflega ósanngjarn þarf meðal annars að hafa samningsstöðu aðila að leiðarljósi. Varnaraðili er stórt fjármálafyrirtæki með margra ára reynslu af lánveitingum og fjármálastarfsemi en sóknaraðili er einkahlutafélag sem samkvæmt samþykktum sínum hefur það markmið að starfa að mannúðarmálum, almannaheill og hjálparstarfi, rekstri fasteigna, útleigu, lánastarfsemi og öðrum skyldum rekstri. Þrátt fyrir þennan aðstöðumun verður ekki talið að það atriði eitt og sér leiði til þess að beiting ákvæðis 2. mgr. 36. gr. til ógildingar á samningsákvæði eigi við af þeim sökum.

Erfitt er að fullyrða nákvæmlega hversu mikil aukning á vaxtaálagi þarf að vera til að hún teljist ósanngjörn á grundvelli 36. gr. samningalaga en telja verður að hækkun fasts vaxtaálags á skuldabréfi líkt og hér um ræðir verði að vera í takt við almenna þróun vaxtaumhverfis á landinu til að teljast sanngjörn og hófleg. Samkvæmt veðskuldabréfinu sem hér er um deilt skyldu vextir taka mið af 1 mánaða LIBOR/EURIBOR vöxtum eins og þeir væru á alþjóðlegum fjármagnsmarkaði á hverjum gjalddaga fyrir sig. Að auki skyldi greiða fast vaxtaálag 1,30%. Ef lítið er á þróun LIBOR/EURIBOR vaxta og breytingu á samanlögðum vöxtum skuldabréfsins má sjá að frá útgáfu skuldabréfsins hafa samanlagðir vextir ekki breyst úr takt við þróun vaxta á þessum árum.

Þegar lítið er á þróun vaxta á Íslandi á síðustu árum þá er ljóst að lánakjör hafa tekið miklum breytingum á árunum frá því að sóknaraðili gaf fyrst út umrætt skuldabréf.

Hvað varðar tilkynningar varnaraðila til sóknaraðila, dagsettar 14. október og 10. desember 2013, um breytingu á vaxtaálagi skuldabréfsins þá er ljóst að þær tilkynningar uppfylltu ekki skilyrði skilmála skuldabréfsins varðandi tímafrest. Í seinna tilvikinu er raunar um lækkun á vaxtaálagi að ræða sem er ívilnandi fyrir sóknaraðila. Í 3. gr. skilmálabreytingarinnar dagsett 17. nóvember 2008 kemur fram að endurskoðunardagur vaxtaálags skuldabréfsins sé 8. nóvember ár hvert. Þar kemur einnig fram að varnaraðili skuli tilkynna sóknaraðila um fyrirhugaða vaxtabreytingu 15 bankadögum áður en hún skuli taka gildi. Ljóst er að breytingar á vaxtaálagi getur ekki tekið gildi með öðrum hætti en samningur aðila gerir ráð fyrir og ber því að leiðrétta álag vaxta með hliðsjón af því.

Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 623/2016 er að finna málsatvik sem eru sambærileg og í máli þessu að því undanskildu að í því tilviki var um að ræða neytendalán og áttu því ákvæði laga um neytendalán nr. 121/1994 við. Í málinu taldi Hæstiréttur að lánveitandi hafi gerst brotlegur við ákvæði laga um neytendalán þar sem skuldabréf hafi falið í sér breytilega vexti og hefði því borið skylda til þess að tilgreina í skuldabréfinu við hvaða aðstæður mætti beita þeirri heimild að hækka vexti. Taldi Hæstiréttur að þeim áskilnaði hefði ekki verið fullnægt í þessu tilviki þar sem ákvæði skuldabréfsins hefði einungis snúið að aðferð til að hrinda í framkvæmd breytingu á vöxtum en ekki tilefninu

til að taka ákvörðun um hana. Að mati Hæstaréttar breytti engu í þessu sambandi að lántaki hefði getað vikist undan breytingunni með því að greiða upp skuld sína án sérstaks kostnaðar, enda hefði lántaki átt rétt á því að lánveitandi stæði fyrir sitt leyfi við lögmæta skilmála gagnkvæms lánasamnings þeirra. Í því máli sem hér um ræðir er lántaki ekki neytandi og eiga því ákvæði laga um neytendalán ekki við. Verður því ekki séð að sú ákvörðun að hækka vexti, án þess að tilgreina aðstæður í skuldabréfi eða færa fram rök fyrir slíkum hækkunum, teljist ólögmæt miðað við gildandi löggjöf þegar í hlut eiga lögaðilar líkt og í þessu tilviki.

Með vísan til þess sem að framan er rakið verður ekki séð að sú vaxtahækkun sem framkvæmd var af hálfu varnaraðila hafi verið ólögmæt eða með þeim hætti að hún gæti talist úr hófi miðað við vaxtastig á markaði á þeim tíma og því ósanngjörn í skilningi 36. gr. samningalaga nr. 7/1936. Með vísan til þess er kröfum sóknaraðila hafnað. Það er mat nefndarinnar að ekki hafi verið staðið með réttum hætti við tilkynningafrestinn á vaxtabreytingum í ofangreindum tilvikum og ber því að leiðrétta gildistöku vaxtabreytinganna þannig að þær taki gildi 15 bankadögum eftir dagsetningu tilkynninga.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Kröfum sóknaraðila, M, á hendur varnaraðila, F, er hafnað.

Reykjavík, 31. ágúst 2018.

Auður Inga Ingvarsdóttir

Geir Arnar Marelsson
Fura Sóley Hjálmarsdóttir

Hrannar Már Gunnarsson
Unnur Erla Jónsdóttir